

Яременко Олег Миколайович,
ORCID ID: 0009-0003-7571-1747

*аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

PHYSICAL AND SPORTS REHABILITATION AS A MEANS OF TRAINING FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури через призму фізкультурно-спортивної реабілітації як ключового елементу формування професійних компетентностей. Теоретично обґрунтовано сутнісні характеристики фізкультурно-реабілітаційної діяльності, що поєднує медико-біологічні, психолого-педагогічні й соціальні компоненти, які в сукупності забезпечують цілісну професійну підготовку фахівців до роботи в умовах інклюзивної освіти. Окреслено основні методичні засади впровадження реабілітаційної складової, зокрема принципи індивідуалізації, системності, доступності, міждисциплінарності та практичної спрямованості, а також розкрито можливості інтеграції цих засад у зміст фахових дисциплін. Аналіз освітнього потенціалу реабілітаційних технологій свідчить про їхню здатність формувати в майбутніх учителів важливі фахові якості, серед яких – емпатія, педагогічна рефлексія, адаптивність до різних категорій учнів. Акцентовано на важливості практикоорієнтованого підходу, який реалізується через участь здобувачів у навчально-реабілітаційній практиці, проєктній діяльності, рольових іграх та дуальній освіті. Зазначено, що саме досвід взаємодії з учнями з особливими потребами в умовах реального освітнього середовища сприяє ефективному професійному зростанню. Визначено, що залучення студентів до участі в реабілітаційних заходах сприяє формуванню стійкої мотивації до професійної самореалізації. У результаті дослідження обґрунтовано доцільність розширення змісту освітніх програм за рахунок реабілітаційної компоненти, що дозволяє підготувати педагогів до діяльності в умовах нових освітніх викликів. Перспективи подальших досліджень полягають у створенні авторських методик, емпіричному тестуванні інтегрованих моделей підготовки та поглибленні міждисциплінарної взаємодії.

Ключові слова: фізкультурно-спортивна реабілітація, професійна підготовка, майбутні вчителі фізичної культури, інклюзивна освіта, фахові компетентності.

The article considers the problem of training future physical education teachers through the prism of using physical education and sports rehabilitation as a key element in the formation of professional competencies. The essential characteristics of physical education and rehabilitation activities are theoretically substantiated, combining medical-biological, psychological-pedagogical and social components, which together provide a holistic professional training of specialists for work in inclusive education. The main methodological principles of implementing the rehabilitation component are outlined, in particular the principles of individualization, systematicity, accessibility, interdisciplinarity and practical orientation, and the possibilities of integrating these principles into the content of professional disciplines are also revealed. An analysis of the educational potential of rehabilitation technologies indicates their ability to form important professional qualities in future teachers, including empathy, pedagogical reflection, adaptability to different categories of students. The emphasis is on the importance of a practice-oriented approach, which is implemented through the participation of applicants in educational and rehabilitation practice, project activities, role-playing games and dual education. It is noted that it is the experience of interacting with students with special needs in a real educational environment that contributes to effective professional growth. It is determined that involving students in participating in rehabilitation activities contributes to the formation of sustainable motivation for professional self-realization. The study substantiates the feasibility of expanding the content of educational programs through a rehabilitation component, which allows preparing teachers for activities in new educational challenges. Prospects for further research are in the creation of original methods, empirical testing of integrated training models and deepening interdisciplinary interaction.

Key words: physical education and sports rehabilitation, professional training, future physical education teachers, inclusive education, professional competencies.

Постановка проблеми. У контексті модернізації освітнього процесу в закладах вищої освіти України актуалізується необхідність переосмислення підходів до підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Однією з ключових вимог до професійної підготовки таких фахівців є їхня здатність реалізовувати принципи інклюзивного навчання, забезпечувати психофізіологічну

підтримку осіб із особливими освітніми потребами та сприяти формуванню здоров'язбережувального середовища.

У цьому контексті засоби фізкультурно-спортивної реабілітації розглядаються як ефективний компонент професійної підготовки, що має значний потенціал для розвитку відповідних компетентностей [3].

Проте на сучасному етапі спостерігається недостатній рівень інтеграції елементів реабілітаційної діяльності у зміст освітніх програм з фізичної культури. Це зумовлює виникнення низки проблем, зокрема фрагментарність методичного забезпечення, обмеженість практичної складової та відсутність належної підготовки майбутніх фахівців до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища [7].

Отже, постає необхідність наукового обґрунтування теоретико-методологічних засад запровадження фізкультурно-спортивної реабілітації у систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури як складової фахової і соціально-педагогічної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика інтеграції фізкультурно-спортивної реабілітації в освітній процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури знаходить відображення у працях сучасних вітчизняних науковців.

У цьому контексті Г. Грибан, П. Пилипчук та Д. Опанчук аналізують особливості фахової підготовки майбутніх учителів фізичної культури, акцентуючи увагу на формуванні практичних навичок у сфері реабілітації [1]. У свою чергу, В. Курило порушує проблеми якості освіти в Україні, наголошуючи на необхідності оновлення змісту освітніх програм відповідно до сучасних викликів [2].

Значну увагу аспектам соціальної адаптації та рівних можливостей студентів із інвалідністю приділяє Є. Макарова. Автор підкреслює важливість включення реабілітаційного компонента до підготовки майбутніх учителів фізичної культури [3]. Питання психолого-педагогічного супроводу професійної підготовки розглядає Ю. Мосейчук, який вказує на значення неперервності освіти у формуванні готовності до інклюзивної роботи [4].

У праці Є. Приступа та А. Вовканич аргументовано роль фахівця з фізичної реабілітації як посередника між системами охорони здоров'я та освіти, вказуючи на важливість міждисциплінарного підходу [5]. Аналогічну думку поділяють

Є. Приступа та ін., які обґрунтовують ефективність реабілітаційних практик у сфері соціальних галузей [6].

Науковець Р. Рибалко акцентує увагу на необхідності цілеспрямованого формування фахових компетентностей у майбутніх учителів фізичної культури, включаючи елементи реабілітації [7]. В. Сліпецький, розглядає сучасні виклики до підготовки майбутніх учителів фізичної культури, зосереджуючи увагу на адаптації навчальних програм до потреб сучасного суспільства [8].

Досвід запровадження реабілітаційних моделей у практику ЗВО узагальнює О. Щуцька, яка досліджує діяльність навчально-реабілітаційних центрів як ефективних майданчиків для підготовки здобувачів [9]. Доповненням до вітчизняного доробку є праця зарубіжних авторів S. Antia, M. Stinson та M. Gaustad, у якій проаналізовано освітні умови для здобувачів із порушеннями слуху в інклюзивному середовищі, що є цінним у порівняльному аспекті [10].

Отже, зазначені дослідження формують наукову основу для подальшого теоретичного та практичного осмислення ролі фізкультурно-спортивної реабілітації у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, зокрема в умовах сучасної інклюзивної освіти.

Мета статті – обґрунтування доцільності використання фізкультурно-спортивної реабілітації як засобу підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фізкультурно-реабілітаційна діяльність – це система педагогічних, фізіологічних і психолого-соціальних заходів, спрямованих на відновлення, підтримку та розвиток функціональних можливостей людини засобами фізичної культури. У структурі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури вона виконує не лише оздоровчу, а й освітню функцію, формуючи ціннісне ставлення до здоров'я, емпатію, соціальну відповідальність та вміння працювати з особами з особливими потребами [5].

Фізкультурно-реабілітаційна діяльність включає як традиційні засоби фізичної культури (гімнастика, ЛФК, адаптивні види спорту), так і сучасні методики, зокрема елементи фітнесу, релаксаційні техніки, вправи для когнітивної та емоційної стабілізації. Її основою є принцип індивідуалізації навантаження та орієнтація на результат, що відображає загальні тенденції розвитку освіти у сфері здоров'я збереження [7].

У контексті професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури ця діяльність сприяє розвитку не тільки предметних знань і практичних навичок, а й педагогічної майстерності у взаємодії з різними категоріями учнів, зокрема з обмеженими можливостями здоров'я. Таким чином, реабілітаційна складова освіти є важливою умовою формування фахової готовності до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища [4].

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в сучасних умовах набуває багатовекторного характеру, що передбачає не лише оволодіння предметними знаннями, а й розвиток здатності реалізовувати педагогічну діяльність у контексті інклюзивної освіти. Такий підхід зумовлює необхідність інтеграції у зміст фахової підготовки компонентів, пов'язаних із фізкультурно-спортивною реабілітацією.

Фахівець нового покоління повинен мати сформовані вміння адаптації фізичних вправ до індивідуальних можливостей учнів, здатність до психолого-педагогічного супроводу та забезпечення безпечного освітнього середовища. У цьому контексті важливо акцентувати увагу на формуванні педагогічної рефлексії, комунікативної компетентності, толерантного ставлення до різноманітності, що досягається саме через включення елементів фізкультурно-реабілітаційної підготовки.

Результати досліджень свідчать про те, що практичне ознайомлення з реабілітаційними методиками сприяє формуванню у здобувачів стійкої мотивації до подальшої самоосвіти, а також розвитку професійної ідентичності вчителя як агента соціальної підтримки. Відповідно, професійна спрямованість сучасної освіти повинна враховувати потреби системи охорони здоров'я та актуальні запити освітньої галузі [5].

Враховуючи зростаючі вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, особливого значення набуває використання сучасних педагогічних інструментів, зокрема тих, що орієнтовані на забезпечення реабілітаційної складової освітнього процесу. Це зумовлює необхідність детального аналізу освітнього потенціалу реабілітаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів.

Фізкультурно-реабілітаційні технології мають значний освітній потенціал, оскільки сприяють інтеграції медико-біологічних, психолого-педагогічних і соціальних знань у підготовку фахівців фізичної культури. Їх застосування дозволяє

майбутнім учителям не лише глибше розуміти анатомо-фізіологічні основи рухової активності, а й ефективно працювати з учнями з різним рівнем фізичних можливостей [5].

Включення реабілітаційних технологій у навчальні програми дає змогу розвивати в майбутніх учителів здатність до диференціації навчального процесу, планування занять з урахуванням індивідуальних потреб, а також формувати компетентності у сфері профілактики травматизму, психоемоційного супроводу та відновлення функціонального стану організму [6].

Особливої ваги набуває використання інноваційних методик – кінезіотерапії, елементів адаптивного фітнесу, психорегулювальних технік, що активізують пізнавальну діяльність здобувачів і сприяють реалізації інтегрованого підходу до навчання. Ефективність цих методик підтверджується як результатами наукових досліджень, так і практикою підготовки майбутніх учителів у навчально-реабілітаційних центрах [9].

Зважаючи на багатовимірний освітній потенціал фізкультурно-реабілітаційних технологій, виникає потреба у чіткому методичному супроводі їх інтеграції в освітній процес. Це зумовлює важливість визначення основних методичних засад впровадження реабілітаційної компоненти у підготовку майбутніх учителів фізичної культури.

Реалізація фізкультурно-реабілітаційної складової в освітньому процесі потребує науково обґрунтованих методичних підходів, які враховують специфіку фахової діяльності вчителя фізичної культури. Основними методичними засадами виступають принципи системності, доступності, індивідуалізації та поєднання теоретичної і практичної підготовки [4].

Ефективне впровадження реабілітаційної компоненти можливе за умови створення міждисциплінарного навчального контенту, що інтегрує знання з анатомії, фізіології, валеології, спортивної медицини та педагогіки. Це дає змогу забезпечити цілісне формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Особливе значення має практична підготовка, яка реалізується через тренінги, моделювання занять, педагогічні практики в реабілітаційних центрах або інклюзивних навчальних закладах. Такі форми дозволяють студентам набути досвіду взаємодії з різними категоріями учнів і реалізовувати знання на практиці.

Крім того, важливим елементом методики є формування рефлексивних умінь – здатності

аналізувати результати власної діяльності та коригувати методи відповідно до індивідуальних потреб здобувачів освіти. Розробка і впровадження відповідних навчально-методичних комплексів, адаптованих до цілей реабілітаційної підготовки, має стати пріоритетом сучасної освітньої політики у сфері фізичного виховання.

Методичне забезпечення реабілітаційної підготовки створює ґрунт для її якісної реалізації в освітньому процесі. Водночас ефективність цієї складової значною мірою залежить від практичного опанування здобувачами відповідних умінь і навичок. У цьому контексті особливої уваги набувають практикоорієнтовані підходи до формування готовності до реабілітаційної роботи.

Однією з ключових умов ефективної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є формування їхньої практичної готовності до здійснення реабілітаційної діяльності в умовах загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів. Практикоорієнтований підхід дозволяє поєднати теоретичні знання з конкретними навичками, необхідними для роботи з різними категоріями учнів [1].

До ефективних форм практикоорієнтованого навчання належать тренінгові заняття, проєктна діяльність, рольові ігри, педагогічна практика у спеціалізованих установах, зокрема навчально-реабілітаційних центрах. Саме в цих умовах студенти набувають навичок застосування реабілітаційних методик, комунікації з дітьми з особливими освітніми потребами та організації безпечного рухового середовища [9].

Крім того, ефективності формування практичної готовності сприяє впровадження дуальної освіти, у межах якої частина навчального процесу проходить безпосередньо на базі закладів-партнерів, де здійснюється реабілітаційна діяльність. Це забезпечує здобувачам не лише досвід, а й розуміння специфіки професійної реальності.

Отже, практикоорієнтовані підходи створюють передумови для формування фахівця, здатного до автономної, відповідальної та ефективної діяльності в реабілітаційному напрямі, що відповідає сучасним вимогам до вчителя фізичної культури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Фізкультурно-спортивна реабілітація є не лише засобом оздоровлення, але й важливим компонентом професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що набуває особливої актуальності в умовах реформування системи освіти та впровадження інклюзивного навчання. Інтеграція реабілітаційних практик в освітній процес закладів вищої освіти сприяє формуванню не лише фахових, а й соціальних компетентностей, розвитку педагогічної емпатії, навичок роботи з учнями з особливими освітніми потребами, а також готовності до впровадження корекційно-реабілітаційних програм у ЗЗСО.

На основі аналізу наукової літератури та сучасних освітніх тенденцій можна стверджувати, що включення елементів фізкультурно-спортивної реабілітації у професійну підготовку майбутніх учителів є ефективним засобом підвищення якості освіти, формування стійкої професійної мотивації та педагогічної гнучкості. Така підготовка дозволяє не лише забезпечити відповідність освітнього процесу вимогам сучасного суспільства, але й сприяє формуванню гармонійно розвиненої особистості майбутнього вчителя.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язати з розробленням та апробацією інноваційних моделей підготовки майбутніх учителів до реабілітаційної діяльності, зокрема в умовах інклюзивного навчання. Окрему увагу необхідно приділити питанням міждисциплінарної взаємодії, професійного супроводу молодих фахівців, а також формування готовності до реалізації індивідуалізованих траєкторій розвитку учнів з особливими освітніми потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грибан Г., Пилипчук П., Опанчук Д. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до професійної діяльності. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2024. Том 181, № 25, с. 125–130. DOI: 10.58407/visnik.242520
2. Курило В. С. Якість освіти в Україні: постановка проблеми та шляхи її вирішення. *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 2 (157). С. 22–25.
3. Макарова Є. В. Фізична реабілітація в загальній структурі соціальної адаптації студентів із інвалідністю : дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.03. Київ : Відкр. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». 2013. 485 с.
4. Мосейчук Ю. Ю. Психолого-педагогічні аспекти вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у контексті неперервної освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2017. № 13. С. 53–57.

5. Приступа Є. Н., Вовканич, А. С. Роль і місце фахівця з фізичної реабілітації в системі охорони здоров'я населення. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 2011. № 9, с. 92–96. URL: <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-09/11pynhcs.pdf>
6. Приступа Є. Н., Жарська, Н. В., Бріскін, Ю. А., Вовканич, А. С. Фізкультурно-спортивна реабілітація у системі галузевих соціальних практик. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2022 Т. 7, № 4 (38). С. 163–169.
7. Рибалко Л. М. Формування фахових компетентностей у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації та фізичного виховання у ВНЗ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія №15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури*, Вип. 3К(84)17. 2017. С. 411–414.
8. Сліпецький В. П. Сучасні вимоги і шляхи удосконалення процесу підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості* [Електронне видання]: матеріали VI Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (Слов'янськ, Україна, 21–22 березня 2019 р.). 2019. С. 378–385.
9. Щуцька О. І. Досвід навчально-реабілітаційних центрів – здобуток спеціальної освіти України. *Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (18 квітня 2018 року, м. Суми). 2018. С. 319–323. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710854/>
10. Antia S. D., Stinson, M. S., Gaustad, M. G. Developing membership in the education of deaf and hard-of-hearing students in inclusive settings. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 2002. Volume 7, Issue 3, Pages 214–229. DOI: <https://doi.org/10.1093/deafed/7.3.214>

© Яременко О. М.

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Стаття надійшла до редакції 16.10.2025

Стаття прийнята 03.11.2025

Стаття опублікована 01.12.2025